

nastopila; ni bilo mogoče se oddahniti, ne odpozhiti se. Po Iliriji je bilo škorej kakor ob zhasu Atila; v njih je bilo vse prišlo. Krajnska deshela je dajala ob tistim zhasu po 300 mósh na brambo pred Turkam. Ali bi jih ne dala sadaj ena fama komešia ali pèzirk tolikajn, ko bi fila bila? Ni bilo denára, ne ljudi sa deshelo braniti, ne shivesha sa jih previditi, ne zest sa shivesh sa njimi poshiljati. S zhasama so Turki, v veliko vojškah premagani, po previdnosti boshji takó obnemógli, de se v prizhijozhjih zhasih sa frezhne deršhé, de jih druge ljudštva pri miru puštijo. Od kar so nehali Ilirške pokrajne ropati, poshigati in njih prebivavze v fushnost odpeljavati, so sazhele te deshele, bolj obdelováne, obilnišhi roditi, ljudje so se pomnoshili, vse se je boljshi pozhutilo.

Nar vezhji dobrotnik pa in ozhe Ilirških deshel je bil zesar Kárel VI., ozhe Marie Teresie. Le tá je sposnal, de bres zést ni kupzhije, — bres kupzhije ni denára. — bres denára nobene mozhi. Tudi zesar le toliko samóre, kar mu deshele sloshé. Pred 140 letmi je sapovedal zeste delati od Dúnaja do Tèrsta, od Zelóvza do Ljublane, in od Rasdertiga do Gorize; on je velil osnaniti, de vse unajne ljudštva samorejo po mórju v Tèršt pridti, in tam kupzhevati, bres de bi kak davek dajale. Tèršt, ki je bil popred kakor sadaj Kamnik ali Šhkofja Loka, je hitro se boljshal; shitevilo njega prebivavzov je v malo lét od 5,000 do 20,000, in v poslednih 28 létih do 70,000 sraslo. Tudi rajnza zesariza Maria Teresia, in zesar Joshef, posebno pa zesar Franz, neumerjozhiga spomina, so veliko storili sa povikshanje Tèrsta in Ilirških deshel. Po njih nevtrudeni škerbi je postalo Tershahko mesto tem deshelam le nevfahljiv študenez shegna in frezhe. Na méro, kakor se Tèršt povikshuje, se tudi zela Ilirija boljsha. Kar svét stoji, ni bilo she tako dobro sa te deshele. Pojdite po njih poglavitnišhij pokrajnah, in vi jih bote nashli, kakor lepó obdelane verte. Pri sadajnim dolgim miru se ljudje dobro pozhutijo, lepó obnashajo, snashno nófijo, in dobro shivé. Kakor se krí is zhloveka ferzá po všim shivotu rasléva, takó tudi is Tèrsta denár po zeli Ilirji. Kaj so bile nekdej! — — in kaj so sedaj Ilirške deshele? —!

Ohranimo nashhe nekdejne svetle zesarje, ki so si nevtrudama persadeváli sa boljshanje nashih deshel, — v hvaieshnim spominu, posebno zesarja Franza, ki je nashhe Ilirške deshele she zló k zhasi kraljéstva povsdvignil.

Kako velika nova frezha se nam v sedajnih zhasih pod presvitlim zesarjam Ferdinandam obéta, in de ta imá priditi po shelesni zésti, to je všim snáno. Blagor temu, kteri se ne bo oshdéval, ampak hitro v novih okoljštavah se spregledal, svojo roko stegnul in sa to príjel, kar se mu bo od te frezhe ponudilo!

M. Vertovz.

KMETIJSKA SHOLA.

Is nemškkih, s zhasi pohvalenih bukev, ktere so sbrani uzheni v letu 1840 na svitlobo dali, po krajnsko spisal: Peter Leskoviz ud zef. kral. kmetijske drushbe v Ljubljani.

Obúd.

Šuzhèn na svét ne pride nobèden,
Šhtirje pa vezh vedó, kakor èden,
Le eden od drujiga se moramo uzhit'
Le s branjam in s skušnjo se vedno modrit'.

Satorej mi tudi v nashih novizah
Vfelej kaj taziga bomo vam dali,
Kar vterjeno je she v refnizah,
Kar drugi sa dobro so she sposnali.

Nagovor.

Ljubi kmetje, vi ste poklizani sa obdelovati semljo, vash stan je lep stan; she perviga zhlovéka je Bog v vert postavil, de bi semljo obdeloval. Od pridniga umétniga obdelovanja semlje svira bogastvo in krepkost vših narodov; kmetov stan je podpóra vših stanov; nar vezhi tesho deshelno on nosi; savoljo tega je pa tudi zhasi vreden stan praviga kmeta, ki je priden in delaven.

Pred solnzhnim is-hodam she vštane kmet, hiti k delu in se veseli, ko mu škerjanez pod nebam prepeva; sadovoljno prenese tésho dneva; kako mu pa tudi kruhek s trudam saflushen dišhí!

Ref je, de mora kmet terdo delati, vedno sa svoj shivesh se truditi; in veliko škerb mora imeti sa svoje kmetijstvo; pa le priden in sadovoljen naj bo, frezha in veselje mu pride, ki ga mestni bogatin nikdar ne obzhuti.

Šrezhen in vesel tud' je,
Ki orje svoje polje;
Svest on je zesarju
In deshele poglavarju.

Nikar ne mislite, de naprejpostavljeni sa kmetijstvo njih ne škerbijo, ampak vediti mórate, de oni zhes kmetijski stan vedno zhujejo, in si prisadevajo, kako bi sa boljshanje kmetovanja kaj perpomogli, in kakó bi kmetam bolj na na roke shli.

Po nekterih deshelah na Nemškim kralji in vikšhi oblaštiki škerbijo sa blagor kmetov, in velevajo svojim deshelskim poglavarjam, de imajo kmetijstvam pomagati. Posebno po deshelah nashiga milo škerbniga presvetliga zesarja so sa blagor podloshnih povfod perpomozhki dani, s kterimi si kmetje lahko pomagajo, zhe se le poflushijo; zhe le hozhejo po poti hoditi, ktera jim je pokasana.

Od stó let fim so po zesarških deshelah kmetijske, nekaj posnej tudi rokodelške drushbe postavljene. Hvalimo, de so tudi na Krajnskim rajnki zesar Franz le to (imenovano) zesarško kraljevo kmetijsko drushbo v Ljubljani v šar stan postaviti sapovedali; to se je sgodilo koj po po-

begu Franzosov v letu 1814. Tej drushbi milostlivo dodelene pravize, in nji naloshene dolshnosti so sedajni presvetli zesar Ferdinand milostlivo poterdili.

Dolshnosti zesarfke kraljeve drushbe v Ljubljani so le te:

1. De si ima ona vse, kar vednost in snanje sa kmetijstvo utizhe, v skerbu vseti, in si persadevati, de se bo vednost kmetijska, kolikor je mogozhe, rasshirjala; tó ima storiti: s poduzhenjam v besedi in v pismih, s podelenjam she poprej in sedaj natisnenih bukev.

2. Ima z. k. kmetijska drushba s drugimi enakimi drushbami s pisanjam v svete ili, in se v kmetijski rezhi s dovedenimi moshmi bliso in daljezh v pismih pogovarjati.

Sraven tega mora drushba skerbno oprashovati, in gotovo svediti, kako se po domazhi desheli s kmetovanjam obnashajo; svediti mora, zhe bi bilo per njih kaj pomankliviga, zhe bi kaj pogreshali, ali zhe so sadershki ali samude kmetijskim delam na poti.

Dalje je dolshnost zef. kral. drushbe: ker ona potrebe, pomankanja, slabosti, napota ali sadershke per kmetijah sveduje in sposnava, in ker po pismih sve, kar sunej desheli bliso in daljezh noviga in sa kmetijstvo koristniga snajdejo, ona svojim udam po desheli vse le to sa rasposnavati, sa rasfoditi, in sa skushevati daje, in od tistih storjeno rasfodba s vfimi raslozhki in okoljshinami osnani. She vezh bo skerbela, de se bo po desheli napravljalo, kar bo v tih rezheh sa dobro in koristno sposnano: postavimo, kakor: vse forte snanih ali pa isrodnih selsh, na novo snajdeno kmetijsko orodje, mashine, bolji shivinski sarod, in vezh takih rezhi.

Drushba bo uzhila in svetovala, kako se mora semlja koristnishi obdelovati, ali kako s vezhim pridam kmetovati; kako se mora bolj perpravno kmetijsko poslopje postavljati, in druge naprave per kmetijah; ona bo skushala s podukam v perglisah kmete preprizhati, kako shkodlive so njim stare vrashe, kako preprosti so njih krivi posdevki; si bo persadevala, kmete od take le poblodbe ozhistiti: in sadnizh, ko le ti drushbi vikshi gosposke saupajo, njo sprashujejo: bo ona na to vselej s veseljam, na tanko, ravnoserzhno svoje rasfodenje nasnamenovala, in vikshim gosposkam predloshila, ktere sa deshelo in sa prid kmetov skerbijo in shelijo, de bi kmetijstva se poboljshale ali popravile, in de bi sadershki in pomote od njih se posgubile.

De bo pa drushba le te dolshnosti, kakor misli, nar bolj spolnovala, je ona k temu zilu in konzute kmetijske in rokodelske novize na svillobo dala, de bi se skosi-nje vse, kar je sa kmetovanje in sa rokodelstvo vediti potrebniga, povsod rasglafilo.

Ljubi kmetje, zhe koliko kaj pomislite, se vam mora dosdevati, de je mnogotero snanje, in

veliko vednosti potreba, zhe hozhete svoje kmetijstva s pridam dershati; ker pa savoljo filnih del, in mnogoterih opravil per kmetovanju svojih finov, ki jih bote sa naslednike postavili, ne morete sami poduzhiti, pa dajte njim te novize v roke; vémo, de veliko njih she sna brati, ki so se is molitevnih bukviz nauzhili; vemo, de je skorej ni hishe na kmetih, kjér nar menj saj eden brati sna; kjer pa she ne snajo, se bodo kmalo eden od drujiga nauzhili.

Ob simskim zhasu, ali kadar ni kaj opraviti, naj berejo v novizah, namést de bi pohajkovali, ali kako norzhijo pozhenjali, kar se per mladenzhih rado sгоди, sakaj

mladost
je norost.

V branju bodo vafhi otrozi poduk sadobili, kteriga sa perhodni stan potrebujejo; v branju bodo svedli sa kmetovanje potrebne rezhi, de se bodo sa perhodno napravljali in bodo koj kakor svedni moshaki sa vami lep stan kmeta nastopili, v kterim je kaj vezh treba vediti in snati, kakor pet shteti.

Kar bomo v teh novizah posihmal na snanje dajali ali vam svetvali, bo poduzhenje v kmetijskih rezheh, ktere so nar bolj svedni moshje sadajniga zhasa rasfodili in jih sa prave in dobre dela poterdili.

Sa vaf, ljubi kmetji! smo vézhji del tega lista odlozhili, v kterim snati shelimo vaf poduzhiti, kar je od perviga do posledniga kmétu vediti in snati potreba; svetovati vam hozhemo, de bo lahko vsak po svojim kraju te svete k svojimu pridu obrazhati vedil; vse usroke kmetijskiga obdelovanja vam hozhemo rasloshiti, to je pokasali in sprizhali vam bomo, sakaj in zhemu se mora to delo tako, drugo tako delati. Sraven tega pa vmes majhno kaj lushtniga, kaj sa sméh ali sa kratek zhas sa brati bote dobili.

Zhe bi kako sabavo per kmetiji preloshiti ne vedli ali ne snali, bote dobriga svetovavza nashli v novizah; s eno besedo: v tih listih bo kakor ena shola sa vaf in sa vafhe otroke; spravljajte jih skerbno vse po versti.

Sholo le to, ktera v perhodni deséti numeri sazhe, bomo tako svestili.

Podúk.

1. Kako se vlastnosti semlje posnavati samorejo.
2. Od rasdelovanja novín, ledín.
3. Od gnoja in gnojenja.
4. Od sadila, od setve, in perdelovanja.
5. Od nasledovanja ali nastopovanja sadesha in shita eden sa drugim.
6. Od nadelovanja ali popravljanja senoshet in travnikov.
7. Od perdelovanja vina in streshbe vinografhke.
8. Od reje sadja.

9. Od reje goveje shivine.
10. Od reje konj.
11. Od reje svin.
12. Od reje zhbél.
13. Od reje shidnih gofénz.

(Dalje sledí.)

Nekaj sa moje rojake, ki tobak pijejo.

Nekdó je prerajtal, de fleherni, kdor možno fhnófa, v letu 36 1/2 dní s fhnofanjem sguhi; in to tako le: Kdor možno fhnófa, vsame vfazih 10 minut 1 fhnóf, in pri vfa-kim fhnofu sguhi med tem, ko tobakero ifhe, odpera, to-bak jemlje, v nof tlázhi, se brifhe i. t. d. 1 1/2 minute zhafo, tadaj na dán (zhe se 16 ur na dan rajta) 2 uri in 24 minut! Nafhi kmetji s fhnofanjem malo zhafo sguhé, ker fhnofati navajeni nifo; tim vezh pa zhafo sguhé, ko ga pijó in fhe is majzhiznih pipiz ali lúl, ki vfazih pét minut is-goré in se sopet natlazhiti morajo. Jes fran mene bi vfa-zimu sdravimu moshu, ki ima možhne perfi, tobák piti pri-puflil, pa tudi zhafo bi fkerbno ne prerajtoval, kteriga s pitjem tobaka sguhlja; — sakaj, nekaj mora vender vefelja iméti, zhe drusiga ne. Pipizo v ufih pa v roki novize ob nedélih po poldne; — tako bi bilo vefelje nafhe Slovence glédati!

Pa nekaj drusiga moram tiste opomniti, ki is navadne pipize s tanko zévko tobak pijejo. Skosi te kratke zevke gré dim sló vrózh med ufnizami ali shnablji v ufta; zévka pa tudi bres téga, kér zel dan na shnablju tifhi, tako sló fhkódje.

Savolj tega imá toliko nafhkih kmetov raka na ufnizah, kakor uzhen sdravnik v Ljubljanski boléshuizi ali fhpi-talu prizha. Ta sdravnik se je namrezh preprizhal, de imá veliko kmetov raka na ufnizah bolj navadno, kakor drugjé; pa le moshjé ga imajo, shénfke ne. Le na spodni ufnizi ga dobijo in fizer v navadi na défni strani. Ker se is vftga tega previdi, de mora te boléshni pri vftih le ena rezh kriva biti, fi drusiga ni mogel mifliti, de kmétje famo od tako kratkih zévkh raka dobijo, ktere vzhaft zel dan med sobmi tizhé. Zhe se pomifli, kako ftrafhna boléshin rak je, bi mogli vender ali is navadnih pipiz ménj piti ali pa druge pipe s vézhjimi in debélfhimi zévkami fi napraviti. Daljshi in de-bélfhi zévke pa pri délu nifo pripravne! — bo kdó rekel. To je réf. — Ali pa mora zel dan pipa v ufih tizhati? Sa-versite tadaj majhne pipize s kratkimi zevkami, ki fo tako sdravju fhkodljive! „Tako bodo pa sopet Krajnzi nekaj od svoje narodnosti sguhili“ — bo kak domorodez ali prijatel naróda rékel; — majhna pipiza s belimi orli ali odlarzhki opifana in s kratko zevko is maliga lefá ali shive terte krajnfkiga kmeta kafe.“ Temu jes odgovorim: Zhe fo nafhi rojaki she toliko svojih ftarih navad in fhég v shiveshu in nófhnji overgli, de nafh pevez Mirko Poshenzhan v svoji pésmi: „Stari Krajnez prav tako poje:

Zhe smefhujavo oblék poglédam,
Shé vezh Krajnzov ne posnam —
Vftm podobni ste fofédam,
Krajnzi biti val je frám!

Zhe bi rajnzi fpét osh'veli,
Vidil', kaj je sdaj na svét',
Bi sa glavo se prijeli,
Naglo fpét shelél' umrét'.

bi se vender bres vftga pomifhljevanja navada opuflila, ki je fhkodljiva in nar drashefshi dar shivljenja — sdravje, fpodkopuje!

Dr. Bleiweisf.

Domazhe povéfti.

(V létu 1842) je na Krajnfkim 10 tavshent 737 ljudi umerlo; po fpólu 5207 moshkih in 5470 shénfkih; po véri 10,729 katólfhkih, 6 lutanarjev, 2 ftarovérza. Umerlo jih je vezh, kakor v létu 1841 — 522, rojenih je pa bilo vezh 4187. V tershafhkim poglavarftvu jih je bilo v létu 1842 rojenih 18,938, v létu 1841 pa 18,716. Rodilo se jih je torej v létu 1842 — 222 vezh kakor v létu 1841. Na Korófhkim jih je pa v létu 1842 — 525 ménj umerlo, kakor v létu 1841; na Shtajerfkim 1,444; — rodilo se jih je vezh: na Korófhkim 1991, na Shtajerfkim: 7033. V vftm zefarftvu se jih je 200 tavshent 589 vezh rodilo, kakor jih je umerlo.

M

Urno, kaj je noviga?

(Poftervi lahko daljezh shive pofhiljati.)
Brali smo, kako je mogozhe poftervi tudi v dalje kraje shive pofhiljati, bres de bi jim kaj fhkodovalo. To se tako ftori: Srebern denar se v vodo déne, v kteri fo ribe. — Sa gotovo poterdti tega nemoremo, zhe je ref ali ne. Pa ker je v Krajnfkih, Shtajerfkih in Korófhkih vodah veliko po-fterv, ki jih vezhkrat v dalje kraje pofhiljajo, bi bilo dobro to pofkufti.

Opomba.

V ósnanilu Gospoda Dr. Orla v listu Nr. 6 je bilo brati: Per meni „v Loblani“ i. t. d. — Od vezh strani fo naf poprafhevali, kako je bilo mogozhe tako ozhiten pogrefhek pri natfkovanju presréti, ker bi imelo Ljubljana nameft Loblana biti. Tem povémo, de G. Dr. Orel imé tako pi-fano viditi sheli in fam tako pifhe, ker pravi:

„Snano je, de se je Loblana nekdej ob Rimfkim go-podarftvi Emona zhiflala. Sakaj fo jo is sgornif deshél dol perrineni Slovenzi prekerfli? Na to praftanje odgovbre nekteri: Emona, nar vezhi ino lepfhi mefto Ilirie, je Sloven-zam nar vezh vfhezhe blo, slafli kir se je bil njih Vajvoda tukaj vftéil, sato fo prekerfli Emono v Ljube, v Ljubah; nemzi v Laibach, lahí Lubiana.

Drugi pa pravjo: Slovenzi sagledavfhi Emonfki grad fo mu rekli Lob (zhélo, krona) ino mefto pod njim Lob-lana (kronana). Katerih mifel bi bla ta prava, je teshko raslozhiti. Jéf se te druge derfhim ino pifhem Loblana.“

Ako ravno mi te mifli nifmo, smo vender voljo G. Dr. Orla fpolnili, ne sheljimo pa, de bi se v nafhkih novi-zah kaj vezh od tega govorilo; pervizh: ker se je v drusih novizah dovolj pifalo, bres de bi se bil namen dofegél; in drugizh, ker v nafhkih novizah nikakorfhniga prepéranja, kí jesik ali pifanje utizhe, ne shelimo.

Uzhrednifstvo.

Shitni kup.	U Ljubljani		U Krajnu	
	26. velikiga ferpana.		21. velikiga ferpana.	
	fl.	kr.	fl.	kr.
1 mirnik Pfhénize domazhe	1	23	1	27
1 „ „ banafhke	1	24	1	24
1 „ Turfhize . . .	—	—	1	2
1 „ Sorfhize . . .	—	—	1	10
1 „ Ershi . . .	—	55	—	58
1 „ Jezhmena . . .	—	57	—	51
1 „ Profa . . .	—	58	1	5
1 „ Ajde . . .	—	55	1	2
1 „ Ovfa . . .	—	39	—	36

V Ljubljani. Natifnil in saloshil Joshef Blasnik.